

"בפרי הארץ"

"פרשת מטות"

"ככל היוצא מפיו יעשה"

אלשיך: וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמר זה הדבר אשר צוה יי. איש כי ידר נדר ליי או השבע שבעה לאסר אסר על נפשו לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה.

ראוי לשים לב: למה לא נאמר כאשר בכל התורה, וידבר ה' אל משה לאמר דבר אל בני ישראל וכו'. ואם הוא הזכירו הראשים, לומר, כי יחיד מומחה מתיר, יאמר דבר אל ראשי המטות וכו'. ועוד, אומרו לבני ישראל, והיה לו לומר אל ראשי המטות ואל בני ישראל. וגם מה ענין אומרו לשון זה הדבר וכו', ולא סיפר הצווי, וידוע הוא אשר דברו ה'. שירה כאומר זה הדבר הוא אשר צוה ה' ולא באופן אחר. ועוד כפל אומרו ידור נדר השבע שבועה לאסר אסר.

אך לפי הפשט: זולת דרשות רבותינו ז"ל על פי הדין. יאמר, הנה דרך המון עם לישבע ולנדור מתוך כעס וכיוצא, באופן, שלא לשם שמים הם עושים, ולא נדרי צדיקים יקראו. ועל כן שמעון הצדיק לא אכל מאשם נזיר, אם לא מאחד מן הדרום, שעל שבא יצרו להתגבר עליו נדר בנזיר (נדריים ט ב). על כן אמר משה אל ראשי המטות, שהם חכמיהם וגדוליהם ומנהיגיהם, יזהירו על הדבר.

ותהיה שומה בפיהם איש את שבטו לאמר להם: אל יעלה על רוחם כי טוב בעיני ה' הרבות בנדריים, כי אדרבה כל הנודר כאילו בנה במה. וטוב לגבר שלא ידור. זולתי על אחת משתי בחינות. או לה', כעובדא דשמעון הצדיק, שהיה להכניע יצרו לידבק בה', שאוסר עצמו בנדר על היין וכיוצא בו. או בחינה שנית, והיא, אם בא יצרו להחטיאו ישבע שלא לעשות הדבר ההוא. כמו שאמרו ז"ל (תנחומא בהעלותך י) כי כן עשו יוסף ובוועז שנשבעו ליצרם, והוא מאמר דוד נשבעתי ואקימה לשמור וכו' (תהלים קיט קו). וזה יאמר וידבר משה אל ראשי המטות וחכמיהם. ומה דבר להם, הלא הוא לבני ישראל לאמר זה הדבר אשר צוה ה'. שלבני ישראל יזהירו לאמר להם, אל יעלה על רוחכם כי חפץ ה' ברבוי נדריים. כי אם זה הדבר אשר צוה ה', (ג) איש איש כי ידור יהיה נדר לה', שהוא לידבק בה' בהכניע יצרו כעובדא דשמעון הצדיק.

וכן בחינה שנית: שאם ישבע תהיה שבועה לאסור אסר על נפשו. שהוא לאסור מה שהוא כבר איסר על נפשו, שהוא לישבע ליצרו שלא יעשה איסור שכבר נאסר עליו. למען החזיק את יצרו הטוב ואת נפשו נגד היצר הרע, לבלתי עשות הדבר הרע ההוא. ועם כל זה, טוב מזה ומזה שלא יזדקק לנדר ושבועה. כי אם שלא יחל דברו בלי שבועה שנאמרה לעשות הטוב, כי אם כל היוצא מפיו יעשה.

כלי יקר: איש כי ידור נדר לה'. שני מיני נדריים הם. כי הנודר בכעסו לאסור על עצמו איזה דבר נדר זה אינו לה', ודוקא איש כי ידור כשהוא איש מיושב בדעתו קרינן ביה האדם בשבועה (שבועות כו א) והוא הנודר לה', אבל הנודר בכעסו מאחר שכעס בחיק כסילים ינוח (קהלת ז ט) אם כן אינו איש ונמשל כבהמה:

וחז"ל: (נדריים כב א) סיפרו בגנות הנודר ואמרו שהנודר כאילו בנה במה והמקיימו כאילו הקריב עליה. וכדמות ראייה לדבריהם כי רש"י פירש נאמר כאן זה הדבר ונאמר בשחוט חוץ זה הדבר וכו', ואומר אני דון מינה ומינה מה להלן במה אף כאן במה, כי שחוטי חוץ היינו המקריב בבמה, אף זה הדבר הנאמר כאן בנודר מדבר במקריב בבמה כי הנודר דומה כאילו בנה במה. וטעמו של דבר הוא שירדה התורה לטוף דעת הנודר כי הוא אוסר על עצמו מה שכל העולם נוהגין בו היתר מסתמא רום לבבו השיאו שמכל העדה יבדל והוציא את עצמו מן הכלל. ובדרך זה מצינו בלשון חז"ל (חגיגה כב א) שלא יהא כל אחד הולך ובונה במה לעצמו, כי כל זה דרך גאה וגאון כמו שאמרו חז"ל (סוטה ד ב) כל מי שיש בו גסות הרוח כאילו בנה במה שנאמר (ישעיה ב כב) חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי במה נחשב הוא אל תקרי בְּמָה אלא בְּמָה. מה ענין הגס רוח אל הבונה במה אלא ודאי שמצד גסות רוחו הוא בונה במה לעצמו כאמור, וכן במה לשון גבוה, ואותו דרך גאה וגאון המצוי בבונה במה מצוי גם בנודר כי מסתמא כוונתו כדי שיהיה מוחזק בחסיד ופרוש.

אך יש מקום לומר: נודר בכעסו יוכיח כי מסתמא בכעסו לא נתכוון לשם יוהרא וצריך אתה לחלק בין נודר מתוך יישוב הדעת ובין הנודר בכעסו, ובמה תדע איפוא אם זה הנודר דומה לבונה במה או לא כי אם נדר בכעסו ודאי אינו דומה לבונה במה. על זה אמרו והמקיימו כאילו הקריב עליה, נתן סימן מובהק על זה כי כל מה שהאדם עושה מתוך כעס מסתמא כשוך חמתו הוא בא לידי חרטה ואינו מקיימו אלא הולך אל החכם שיתיר לו על כן אמר אם הוא נודר ואינו מקיימו אלא נשאל על נדרו ודאי בכעסו נדר ומתחרט ואז אינו דומה כאילו בנה במה, וכמו שאמרו חז"ל (חגיגה י א) אשר נשבעתי באפי וגו' באפי נשבעתי וחזרתי כשוך האף והחימה. אבל המקיימו ואינו בא לידי חרטה ואינו נשאל עליו, סופו מוכיח שמתוך יישוב הדעת נדר, וחשדה אותו התורה שרום לבבו הביאו לידי מדה זו שלקח את עצמו לצד אחר על כן הוא דומה כאילו הקריב עליה כי הקיום הוא גמר דעתו כמו שהקרה תכלית בנין הבמה.

סג

"מפרי הארץ"

הלכה

אורז זויים

א' קם זמן מועט לפני סוף זמן קר"ש האם יניח תפילין או יאמר ברכות התורה?

תשובה: ברכות התורה. {ביאור הלכה סימן נב סימן מז}

ב' קם זמן מועט לפני סוף זמן קר"ש האם יקרא קר"ש בלא ברכת התורה באופן שלא יספיק?

תשובה: יקרא קר"ש. {סימן מז}

חושן משפט

א' חיבור כריים לגז מי משלם השוכר או המשכיר?

תשובה: השוכר. {בב"מ קא}

ב' הזיק חפץ לפי איזה מחיר משלם?

תשובה: לפי החנות הזולה במקום זה. {בב"מ צט}

אבן העזר

א' שבע ברכות לנישואין שנעשו קודם י"ז תמוז האם מותר בתזמורת?

תשובה: מותר מפני ששמחת חתן וכלה מצוה. {עיין סימן ס"ד תקנא}

ב' האם מותר לעשות אירוסין בשלושת השבעות?

תשובה: מותר. ובתשעת הימים בלא סעודה רק מיני מרקחת {סימן תקנא}

יורה דעה

א' אין לו מקווה האם מותר להשתמש בלא טבילת כלים?

תשובה: אסור אפילו עראי ואם מקנה לגוי עראי מותר וצ"ע אם מותר ע"י הפקר. {סימן קכ}

ב' האם מותר להטביל בנחל?

תשובה: אסור. {ובשעת הדחק יש לדון ועיין סימן רא}

שמירת הלשון

חפץ חיים: וכל דיני נדרים ושבעות תלויים בכח דיבורו, ונאמר על זה לא יחל דברו. וכן בעניני עכו"ם אפילו לא עשה שום מעשה, אלא שאמר לה אלי אתה, הוא עבודה גמורה, וחייב מיתה על זה, כדאיתא בסנהדרין (דף נט), על אחת כמה וכמה שמשגיחין מלמעלה על כל הנה שמוציא מפיו. כלל הדברים, בדיבוריו של אדם יכול לברוא עולמות ולהחריבן. ונוכל להמליץ על זה מאמר הגמרא בברכות (דף ז) מאי דכתיב כרום זולת לבני אדם, אלו דברים העומדים ברומו של עולם ובני אדם מזלזלין בהם.

זהו אפילו בסתם איש ישראל, וכל שכן אם הוא תלמיד חכם, כמה מוטל החיוב עליו לשמור את דיבורו. ואם הוא עובר על לשה"ר ורכילות ואונאת דברים וכדומה, ובעיני ההמון נתפרסם הדבר, ממילא נתבזה כבוד שמים עי"ז, ונעשו כל אלו הלאוין שתלוין בכח הדבור כהפקר בעיניהם, ועובר עי"ז על ולא תחללו את שם קדשי, שנעשו מצות ה' כהפקר בעיניהם עי"ז.

קדושת לוי: לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה (ל, ג). מי שאינו עושה דבורו חולין, עושה תקונים בכל היוצא מפיו, ויגזור אומר ויקם לו (ע"פ איוב כב, כח), 'צדיק מושל ביראת אלהים' (ש"ב כג, ג; מו"ק טז, ב), על ידי שמירת ברית הלשון. וזהו 'מטות', שיוכל להטות מדותיו של הקדוש ברוך הוא מדין לרחמים.

”מפרי הארץ” סימן – ע”כ”ט

בעניין: על מי מחללין שבת.

א: מה נאמר על הזריז לחלל שבת משום פקו”נ?

תשובה: הרי זה משובח.

ב: כשיש דליקה בחצר אחת מה צריכים לעשות בני חצר השכנה – כשיש שם גדולים, קטנים, חולים?

תשובה: גדולים לא יכבה כי יכולים לברוח אבל בקטנים וחולים יכבה. {ס”ק א’}

ג: האם עדיף להעביר מים ברשות הרבים ולכבות או להעביר את התינוקות?

תשובה: להעביר את התינוקות.

ד: האם עדיף לכבות או להעביר את התינוקות?

תשובה: למג”א לכבות ולח”י אדם להעביר את התינוקות. {ס”ק ב’}

ה: תינוק הנמצא בעיר שרובה גויים האם מחללים עליו שבת ומה הדין שנמצא בתחנת דלק?

תשובה: בעיר לשו”ע לא מחללים ולרמ”א מחללים ובתחנת דלק לכולי עלמא לא מחללים. {ס”ק ו’}

ו: מומר להכעיס או לתיאבון האם מחללים עליו שבת?

תשובה: להכעיס אסור להצילו אפילו בחול ולתיאבון מחללים. {ס”ק ט’}

ז: איך בודקים אם האדם חי?

תשובה: בודקים עד חוטמו שאפילו אין דופק אם יש נשימה מחללים. {ס”ק יא’}

ח: האם מחללים שבת להילחם בגויים?

תשובה: אם באו על עיסקי נפשות מחללים ועל ממון אם באו על רבים מחללים אבל אם באו על יחיד יניח להם הממון ולא יחלל. {ס”ק טז’}

ט: האם מותר לחזור לבית ולטלטל ברשות הרבים?

תשובה: לחזור מותר ולטלטל את כלי הנשק מותר משום פיקוח נפש. {סעיף ט’ בסימן תז’}

י: האם מחללים בשביל חיי שעה של גדול, של קטן, מרוצץ שבודאי ימות, גוסס, הבא במחלת, ומי שחייב מיתת ב”ד?

תשובה: מחללים אפילו על גוסס ועל הבא במחלת לא מחללים אבל חייבי מיתות לפרי מגדים מחללים ולביאור הלכה לא מחללים. {עיין ביאור הלכה ד”ה אלא לפי שעה}

רח' הר' קוק 1 ב"ב 0533107467

mprihaaretz@gmail.com

"מפרי הארץ"

"מבית הוועד" בהרב נזוביה אלברשטט שליט"א

שמיטה בתשלומי 'ועד הבית'

איתא בתוה"ק בפר' ראה (דברים טו א-ב) מקץ שבע שנים תעשה שמיטה: וזה דבר השמיטה, שמוט כל בעל משה ידו אשר ישה ברעהו, לא יגש את רעהו ואת אחיו, כי קרא שמיטה לה: [אגב הרשב"ם במקום מסביר מהו כי קרא שמיטה לה - כלומר כי הגיע זמן שמיטה, כמו 'מקראי קדש' 'קרא עלי מועד' (עניני דיומא!) 'קראן צום' כולם לשון זמן]. ובהרבה ראשונים (מרדכי בגיטין ועוד) מבואר דחוץ מהעשה ד'שמוט' והל"ת ד'לא יגוש', יש גם אפקעתא דמלכא והחוב נפקע ושוב לא חייב לו.

כיום כמעט ואין נ"מ בכל זה, דכולם עושים 'פרוזבול' בסוף השמיטה. אך ילה"ע על תשלומי 'ועד הבית' שאפי' אם האחראי על ועד הבית עשה לעצמו פרוזבול כמו כולם 'מוסרני לכם הדיינים שכל חוב שיש לי שאגבנו בכל זמן שארצה', נראה דרק כולל 'כל חוב שיש לי' אבל חובות שחייבים ל'ועד הבית' והוא רק מתנדב להיות אחראי לגבותם, לא כלולים בפרוזבול שלו [אם לא שפירט להדיא, דמהני כדן אפוטרופוס].

והנה יש מקום לעיין שחובות לועד הבית לא נשמטים בכלל, דשנינו בשביעית (פ"י מ"א) שביעית, משמטת את המלוה בשטר ושלא בשטר. הקפת החנות, אינה משמטת. ואם עשאה מלוה, הרי זו משמטת. שכן שכיב, אינו משמט. ואם עשאו מלוה, הרי זה משמט. ולכאורה מבואר בזה דרק 'הלואה' נשמטת, ולא כל חוב שחייב לחבירו. [וכ"ה בתרגום יונתן (עה"ת שם) דזהו 'כל בעל משה ידו אשר ישה ברעהו' וז"ל ודין אהוית הלכת שמיטתא, אשמיטו כל בר נש מרי **מזופתא דיזוף** בחבריה, לית ליה רשו למדחקא בחבריה למתבוע **אזופותיה**, ולא מן אחיו בר ישראל, ארום קרא בית דינא שמיטתא קדם ה' עכ"ל].

אך מה שקשה ע"ז הוא גמ' בגיטין (יח.) כתובה מאימת משמטת ואיתא שם פלוגתא דרב ושמואל בזה, וקיי"ל כשמואל דאם פגמה [שקיבלה חלק מהכתובה] השאר נשמט. וקשה הרי חוב כתובה איננו 'הלואה' ואמאי נשמט. באמת במהר"י קורקוס () משמע דעצם הפגימה הוי כזקיפה, והיינו כשם שאם זקפה החוב במלוה הוי 'הלואה' [ומשום דבזה שקבעה לו זמן שיפרע לה כתובתה רק עוד חודש, נמצא בזמן זה הוי כהלואה, והיינו כאילו פרע לה וחזרה והלוותה לו כמש"כ הרשב"א () בביאור ענין זקיפה במלוה]. ה"נ בפגימה שגבתה חלק מהכתובה, משמע דשאר הכתובה מסכימה שבביתים לא ישלם לה והוי כעין זקפה במלוה.

בתוס' (שם) עמדו על שאלה אחרת כע"ז דהנה שנינו (בכתובות נה.) דתוספת כתובה לענין שביעית, ופי' רש"י (שם) שאין שביעית משמטת כתובה ותוספת נמי לא משמט [והא דכתובה לא נשמטת פי' רש"י (בגיטין יח.) מדין מעשה ב"ד (דהוא לא חייב שלו אלא חייב שבי"ד חייבוהו, עי' שטמ"ק בשם הר"י מגאש בכתובות שם), ואף תוספת כתובה דינה ככתובה דמרחיב מדעתו את החיוב כתובה שחייבוהו ב"ד], וקשה דאף אי תוספת כתובה לא הוי ככתובה, מ"מ לא ישמט דל"ה דרך 'הלואה'. ולכן פי' תוס' דלא כרש"י, דהא דלא נשמט הוא משום דל"ה הלואה, וכוונת הגמ' לאידך גיסא דנ"מ בפגימה או זקפה הכתובה דנשמטת, ככה"ג אף התוספת תשמט [אף שלא פגמה בתוספת עצמה].

עכ"פ מבואר בתוס' דשמיטה היא רק על הלואה, [וכן על שאר חובות אם זקפן בהלואה], ולפ"ז חובות לועד הבית דלא הוו 'הלואה' לא ישמטו.

אך הדברים אינם פשוטים כלל, דברש"י (בכתובות שם) מבואר דלא כתוס', ואכן צריך לדעת מה רש"י יענה על קושיית תוס'. ובאמת עיקר היסוד שהבאנו דרק חוב של 'הלואה' נשמט [וכמו שהוכחנו מהקפת החנות], ברמב"ם בפיה"מ (בשביעית שם) לא נראה כן, דפירש דהקפת חנות איננו חוב וז"ל הקפת החנות, היא האמנה במקח ובממכר שבין בני אדם ובעלי החנויות שיוציא עליו כל מה שצריך, וכשיקבוצ סך ממון עליו יפרעהו, וזה הנקבץ לא היה נשמט בשנה שביעית, מפני שאינו על דרך חוב ולא מכר לו בעל החנות על מנת שיהיה חוב, אבל מכר לו מעט מעט עד שנתקבץ לו הכל ויתן לו ממנו עכ"ל.

ובפשוטו הביאור ברמב"ם דאחד שקנה מקח בער"ה דמוצאי שביעית, ולא הספיק לשלם עד שנכנסה שמינית, ודאי לא נשמט דלא מוגדר כ'חוב' שיחול עליו דין שמיטה¹, והמשנה חידשה דאף בהקפה אינו על דרך חוב, דמוכר לו מעט מעט, ומראש התשלום רק כשיתקבץ סכום ואז יתן לו. ונראה דעדיף ממלוה לחבירו לי' שנים דאיכא מ"ד בגמ' (מכות ג:) דמשמט, דהתם מיד שהלווה חייב להחזיר, אך שהסכים לחכות עם פירעון החוב עד י' שנים, אבל בכח ה' שנים הללו הוא 'חייב' לו, משא"כ בהקפת חנות הנ"ל. עכ"פ לפי פי' הרמב"ם נראה דכל חוב נשמט, ואין לן מקור לומר דרק חוב של הלואה. וכן נראה בדעת רש"י ע"כ הוצרך לפרש דכונה לא נשמטת משום דהוי מעשה ב"ד, ואף תוספת כתובה לא נשמטת רק משום דהיא ככתובה.

[וכ"ה בבית יוסף (ח"מ סימן טז) להדיא דלדעת הרמב"ם לא בעינן דוקא דרך הלואה, אך פירש בהקפת חנות באופ"א קצת, וז"ל כל חייב לחבירו בין דרך הלואה בין דמי דבר שמכר לו, הרי הוא משמט בשביעית. והקפת חנות שאני, שדרך להקיף שנה ושנתים ובסוף נוטל חובו ואין דרך לנגשו, וכיון שכן הוה ליה כהלואה עד אחר שביעית דלרוב הפוסקים אין שביעית משמטתו. וכן השכיר דרכו לקבץ שכר שנה או שנתים ביד שוכרו, ואינו נוגשו לתת לו אבל הם בידו כפקדון או כהלואה עד אחר השביעית עכ"ל. וקשה לדבריו דמתני' מתפרשת כמ"ד י' שנים לא נשמט, אמאי הגמ' במכות (ג:) לא הביאה להקשות על המ"ד דנשמט מהכא, ויש ליישב].

עכ"פ לפי הרמב"ם נראה דאף חוב לועד הבית ישמט, דנהי דאיננו 'הלואה', מ"מ לא עדיף משאר החובות שהגיע זמן פרעונם דנשמטים. אך נראה דהנדון רק על א' שלא שילם חודש קודם, אבל אם לא שילם עדיין על החודש האחרון שבו חל הר"ה, לא ישמט אם לא קבעו יום מסויים בחודש [וכגון בבנין אצלינו צריך לשלם כל חודש לועזי, ולא נקבע יום בחודש, והנה ר"ה חל ב25 לחודש, ויכול לשלם עד סוף החודש, נמצא דעד סוף החודש לכאורה הוי כזמן תשלום המקח [וכהקפת חנות] דעדיין אינו 'חוב' ולא ישמט.

עלה בידינו דחובות (קדומים) לועד הבית יהיה תלוי במחלוקת תוס' והרמב"ם אם שמיטה משמטת רק הלואות או כל החובות. ולהלכה הביא בדרך אמונה () שהרבה ראשונים ס"ל כתוס' דרק הלואה נשמטת, ולפ"ז יהיה חייב לשלם את חובותיו לועד הבית אף אם לא נעשה פרוזבול.

ומ"מ אם רוצה 'לנצל' את השמיטה כספים להפטר מהחובות שלו לועד הבית [אף למאי דקיי"ל לעיקר כתוס'], יגש לועד הבית ויבקש הארכה לחובות שלו עד אלול [או עד הסליחות וכדו'], ובזה הוא 'זוקף במלוה' את החובות שלו (כמש"כ הרא"ש בפיה"מ כאן ונפסק ברמ"א ח"מ טז), וישהה עם החוב עד ר"ה, ואם האחראי על ועד הבית לא עשה פרוזבול מיוחד לועד הבית, יפטר מלשלם את חובותיו.

¹ א"כ גמר את המקח ובכל אופן לא משלם כהא דשוחט את הפרה בר"ה (במ"ב).
mprihaaretz@gmail.com